

TA'LIM TIZIMIDA PSIXOLOGIK XIZMATNI SAMARALI TASHKIL ETISHNING IJTIMOIIY-PSIXOLOGIK VAZIFALARI

Topilov Shavkat Abduvoxidovich

*Toshkent viloyati Ohangaron tumani Maktabgacha va
maktab ta'limi bo'limi metodist-psixologi*

Annotatsiya: Bugungi kunga psixologiya fani va ona psixologik xizmatlar ko'pgina rivoj topti. Shaxsdagi ruhiy va intrapsixologik muammolar, oilaviy munosabatlardagi kichik-katta muammolarning oldini olish va hal qilish lozimligi ortib bormoqda.

Kalit so'zi: Psixik jarayonlar; psixodiagnostika; eksperimental psixologiya; eksperiment (tajriba); ruhiy holat, tushkunlik psixik taraqqiyot, barqarorlik, muloqot

KIRISH

Psixologik masalalarni hal etish uchun psixolog-konsultantlar soni va ularning kompetentsiyasi ham sonli ravishda ortib bormoqda. Shu bilan birga psixologik bilim doni ham kengayib bormoqda. Psixologik xizmatlar asoslari fanining dolzarbligi shundan iboratki, u psixologiya fani va ustozlarga tayyorlangan talabalarga psixolog kim sifatida ishlash va yordam berishda qo'llaniladigan asosiy kompetentsiyalarni beradi. Fan talabalarga psixik muammolar bilan ishlash usullari, terrorapiya texnologiyalari, psixodiagnostika, konsultatsiya va ma'lumotlar bilan ishlash tizimini o'rgatadi. Bundan tashqari talabalarga psixologik klinikani tashkil qilish va unda yoki muassasalarda ishlash ko'nikmalarini beradi. Psixologiyaning dolzarbligi shundan iboratki, u bugungi psixologik xizmatlar emas, balki kelajakdagi psixologlar mutahassisligini rivojlantiradi. U talabalarga psixolog tasavvurida eng sodda bilimdoni bilan birgalikda psixolog kim sifatida ishlash uchun zarur o'zlashtirish va amaliy kompetentsiyalarni beradi. Shu bilan psixologiya fani asosida yuksak malakali mutaxassislar rivoji yo'lida muhim qadam qo'yiladi.

Psixologiyaning o'quvchilatga beradigan mazmun, usul va yondashuvlari kelajakda psixologik xizmatlar sohasidagi rivojning nufuzli talablarini hisobga olgan holda shakllanadi. U psixologiyani, psixologik xizmatni va psixolog mutahassisligini rivojlantirishga yo'naltirib, aholi salomatligiga va farovonligiga yaqin davrda e'lon etiladigan yangi talablarga javob berishi mumkin. Shunga ko'ra psixologik xizmatlar asoslari fanining dolzarbligi baholanadi.

Yigirma birinchi asrda inson omilining o'rganilishi va tadqiq qilinishi bilan bog'liq psixologik talablar birmuncha takomillashib bormoqda. Chunki inson tom ma'noda ijtimoiy mavjudot bo'lganligi bois, uning shakllanishi va shaxs sifati- da taraqqiyoti eng avvalo unga ta'sir etuvchi obyektiv va sub- yektiv olamning o'ziga

xos imkoniyatlari bilan belgilanadi. Shu imkoniyatlar tizimini o'rganish va tadqiq qilish bugungi psixologlar oldida turgan eng muhim vazifalardan biri bolib qol- moqda.

Borliqdagi narsa va hodisalardan zavqlanish, nafis his-tuyg'ularga g'arq bo'lish, atrof-muhit jozibasini chuqur his etish, insoniyat yaratgan mo'jizalardan hayajonlanish, shaxslararo munosabatga kirishish me'yorini bilish psixologiya fani tufayligina o'z yechimini topadi. O'tmish zahmatlari-yu hozirgi davrning iliq nafasi, kelajak ezgu niyatlari-yu olam xayolati, ijodiy o'y-fikrlar, mantiqiy mulohazalar, mustahkam iroda, kuchli xarakter, yuksak aql-zakovat xususiyatlari va ularning o'ziga xosligi - bularning barchasi psixologik tahlilning mahsulidir. Tevarak-atrofni sezish, moddiy dunyoni idrok qilish, zaruriy ma'lu-motlarni eslab qolish, mustaqil fikrlash, voqelik mohiyatini tushunish tegishli tarzda psixologiya fani mazmunidagina aks etadi va u asta-sekin inson miyasida, ongida mujas-samlasha boradi.

Shaxsning fazilatlari, faoliyati, xulq-atvori, muomalasi, uning faollashuvi, ruhiy tushkunligi-yu shijoati, intiluvchanligi, mardligi, mehnatsevarligi, fidoyiligi, vatanparvarligi, e'tiqodi, dunyoqarashi, qiziqishining namoyon bo'lishi va kechishi, rivojlanishi bularning hammasi psixologik qonuniyatlar asosida amalga oshadi. Insonning hodisalar, holatlar, vazifalar va shart-sharoitlarga munosabati o'zini o'zi anglashda, o'zini o'zi baholashda, o'zini o'zi nazorat qilishda, o'ziga o'zi taskin hamda buyaiq berishda, o'z ichki imkoniyatlarini ro'yobga chiqarishda mujassamlashadi. Inson ham ichki, ham tashqi tomondan o'zini o'zi anglashi, milliy o'ziga xoslik alomatlari, betakror nafosat egasi ekanligi, milliy didi (ta'bi) — bular milliy qiyofa yordami hamda milliy o'zini o'zi (o'zligini) anglashda pishib yetiladi. Milliy qiyofa, milliy xarakter, milliy ong, milliy xulq-atvor, milliy an'analar, marosimlar, rasm -rusum lar tavsifi, milliy yoki etnos (elat) psixologiyasi tuzilmasida aks etadi. Oila a'zolari orasidagi o'zaro munosabatlar, ayol yoki erkaklar o'rta- sidagi muloqot, voyaga yetganlarning voyaga yetmagan yoshlar bilan o'zaro fikr almashuvi, bir-birlariga ta'sir o'tkazishi, hamkorligi, hamdardligi, o'zaro yordam va o'zaro hurmati, omilkorligi, odilligi mohiyatan psixologiyada o'z ifodasini topadi

Psixologiya fani inson psixikasini aniqlash, shakllantirish, yangi sharoitga ko'chirish, kamol toptirish, rivojlanish dinamikasini ta'minlash, yangi sifat bosqichiga o'tishini qayd qilish imkoniyati borligi bilan o'ta amaliy, tatbiqiy fanga aylangandir. Psixologiya fani sohalari uning amaliyot uchun muhim ahamiyat kasb etishidan dalolat beradi (huquqshunoslik psixologiyasi, klinik psixologiya, mehnat psixologiyasi, savdo psixologiyasi, sotsial psixologiya, pedagogik psixologiya, maxsus psixologiya, sport psixologiyasi va hokazo). Psixologiya amaliy, tatbiqiy jihatdan o'z predmetiga ega bo'lib, amaliy sotsial psixolog, muhandis psixolog, oilaviy psixoterapevt, tibbiyot psixologi, maktab psixologi kabi sohalarni o'z ichiga qamrab olgandir. Psixologiya fani tabiatshunoslik fan lari va falsafa negizida paydo bo'lgan bo'lib, hanuzgacha uning na gumanitar, na tabiiy fanlar qatoriga kiritilishi aniqlangani yo'q, biroq shuinga qaramay,

uni har ikkala yo'nalishdagi sohalar bo'yicha to'plangan ma'lumotlar, qonuniyatlar birlashuvining mahsuli deb atash mumkin. Ammo psixologiyaning tarkibida ham gumanitar, ham ijtimoiy bilimlar mavjud bo'lishidan qat'i nazar, u alohida xususiyatga ega bo'lgan mustaqil fandır.

XULOSA

Hayotiy psixologik bilimlarning ilmiy psixologik bilimlardan yana birfarqli tomoni shundan iboratki, ilmiy jihatdan asoslangan bilimlar anglashilgan, mantiqiy puxta, oqilona xususiyatga ega bo'ladi. Ilmiy psixologik bilimlar esa faraz va g'oyalarni ilgari surish daqiqasidan boshlab shakllana boradi va ulardan kelib chiqadigan natijalarni mantiqan tekshirish bilan yakunlanadi. Shunda ham olg'a surilgan g'oyalar tekshirish jarayonida biron-bir tasdiq yoki inkor ma'nosiga erishsagina ilmiy psixologik bilimlar tizimiga kiritiladi. Inson o'zining kimligini anglashga intilishdan, o'z ruhiy dunyosini va o'zgaralar ruhiyatini bilish istagi paydo bo'lishdan, tabiat va jamiyat hodisalarini tushunishga ehtiyoj sezishdan, o'tmish, hozirgi zamon, kelajak haqida mulohaza yurita boshlagandan buyon psixologiya fan sifatida rivojlana boshladi. Psixologik bilimlar juda uzoq o'tmish tarixga ega bo'lsa-da, u fan sifatida falsafadan XIX asrga kelib ajralib chiqdi. Psixologiyaning alohida fan sifatida ajralib chiqishiga o'sha davr kishilik jamiyatida yuz berayotgan ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy o'zgarishlar sabab bo'ldi, chunki bular ijtimoiy zarurat taqozosi edi. Psixologik holatlarni tadqiq qilish, ya'ni psixikaning mohiyatini tushunish maqsadida o'sha davrlari eksperimental ilmiy psixologik laboratoriyalar vujudga kela boshladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Aminov N.A. Bo'lajak maktab o'quvchilarining maxsus qobiliyatlari tarkibiy qismlari haqida
2. psixologlar / N.A. Aminov, M.V. Molokanov // Psixologik jurnal. – № 5. –
3. 1992. – 104–110-betlar.
4. Antonova N.V. Shaxsiy o'ziga xoslik muammosi // O'z-o'zini anglash psixologiyasi: o'quvchi / Ed. D.Ya. Raigorodskiy. – Samara: BAXRAH-M, 2000. – B. 471–487.
5. Verbitskiy A.A. Kognitiv va kasbiy motivatsiyani shakllantirish
6. ota-onalar va yoshlar mojarolari sharoitida mi // Psixologiya savollari. – 1995.
7. Ziya.net